

Так, у Київському лісництві, де на ділянках у трав'яному покриві переважають такі види як *Stellaria holostea* L., *Fragaria vesca* L., *Veronica chamaedrys* L. та інші маса підземної частини рослини має найнижчі показники порівняно з іншими ділянками лісництва. Тоді як в Пуща-Водицькому лісництві на ділянках, де переважають *Convallaria majalis* L., яка має потужне кореневище, сягаючи на деяких дослідних ділянках до 30-35 % з 45-50 % загального покриву, маса підземної частини найбільша (табл. 4).

Табл. 4. Динаміка маси підземної фітомаси, г/м² (2006)

Лісництво	Маса підземної фітомаси, г/м ²		
	травень	липень	вересень
Голосіївське	136,0-174,92	75,4-113,8	44,0-76,28
Білодібровне	60,0-229,6	46,0-228,8	45,0-118,4
Пуща-Водицьке	52,0-408,8	79,2-438,0	27,6-294,8
Київське	83,2-227,2	36,76-239,6	67,6-252,8

Пряма кореляція між масою підземної частини та вологістю ґрунту протягом вегетаційного сезону спостерігається лише в Київському лісництві й становить у травні $r=0,31023$, у липні $r=0,2598$, у вересні $r=0,27756$.

Висновки. Таким чином, внаслідок здійсненого дослідження ми виявили низку закономірностей, а саме: позитивна кореляція вологості ґрунту з вологістю надземної фітомаси; вологість фітомаси та маса надземної частини трав'яних рослин зменшуються до кінця вегетаційного сезону. Окрім того, показники найбільшої вологості фітомаси спостерігаються в насадженнях з високою зімкнутістю крон та високою вологістю ґрунту. Найбільша маса фітомаси на початку вегетаційного сезону спостерігається на ділянках, де зростають види, яким притаманна рання вегетація. Маса підземної частини рослин залежить від видового складу: на ділянках з переважанням у трав'яному покриві *Convallaria majalis* L., що має потужне кореневище, показники найбільші.

Література

1. Веретенников А.В. Физиология растений : учебник. – М. : Академический проект, 2006. – 480 с.
2. Гордієнко М.І., Шлапак В.П., Гойчук А.Ф. та ін. Культури сосни звичайної в Україні. – К. : Інститут аграрної економіки УААН, 2002. – 872 с.
3. Лаптев О.О. Екологія з основами біогеоценотичної. – К. : Фітосоціоцентр, 2001. – 144 с.
4. Лісовал А.П. Методи агрохімічних досліджень. – К. : НАУ, 2001. – 246 с.
5. Определитель высших растений Украины / Доброчаева Д.Н., Котов М.И., Прокудин Ю.Н. и др. – К. : Наук. думка, 1987. – 548 с.

УДК 712:582.971.1:581.522.4

Доц. Л.Г. Варлащенко, канд. с.-г. наук –
Уманський державний аграрний університет

САДОВІ ІНТРОДУКОВАНІ ВИДИ РОДУ *CAPRIFOLIACEAE* JUSS В ОЗЕЛЕНЕННІ

Розглянуто можливості використання інтродукованих видів роду *Caprifoliaceae* Juss в озелененні. Обґрунтовано підбір і розглянуто заходи прискореного вирощування садивного матеріалу.

Ключові слова: інтродукція, жимолость, кущі, місто, плоди.

Assoc. prof. L.H. Varlashchenko – Uman State Agrarian University

Introduction of the varieties of *Caprifoliaceae* Juss genus and their use in greenbelt setting

The possibilities of the use of the introduced varieties of *Caprifoliaceae* Juss in greenbelt setting are studied. The choice is grounded and the measures for the accelerated growth of planting material are considered.

Keywords: introduction, honeysuckle, bushes, leaves, garden-stuffs.

Проблема благоустрою і озеленення населених місць є актуальна через зростання житлового будівництва в Україні. Особливу роль у цих аспектах відіграють інтродуковані різноманітні види жимолостей. Дослідження жимолостей здійснювали в Україні в дендропарку "Софіївка" НАН України та Уманському сільськогосподарському університеті.

Метою дослідження було виділення особливостей розмноження і вирощування окремих садових жимолостей для використання їх в озелененні.

Об'єктом дослідження була жимолость синя (*Lonicera coeruleae* L.), яка належить до родини жимолостевих (*Caeruleae* Rehd.) і має смачні і придатні для вживання плоди.

Різноманітні ознаки кущів, листя і плодів сприяло головним чином для виділення лише на території Росії 10 видів голубих жимолостей, які було описано в 1958 р. у "Флоре СССР", а саме: *L. kamtschatica* – камчатська (Лазурна, Золушка, Герда), *L. altaica* – алтайська (Вогненний опал, Провінціалка), *L. Turczaninowii* – Турчанінова (№ 2-533), *L. pallasii* – Палласа, *L. stephantha* – вузькоквіткова та ін. [1]. Пізніше російські і зарубіжні ботаніки переконливо доказали, що всі ці тетраплоїдні види дійсно є внутрішньовидовими таксонами одного виду *L. caeruleae* – жимолость синя.

У природних умовах жимолость синьо-плода утворює невисокий прямий кущ, що густо галузиться, чагарник завдовжки від 0,5 до 1 м. В умовах культури він досягав 1,5-2,0 м [1].

Крона округла, напівкуляста, плоскоокругла. Скелетні гілки від бурих до сіро-бурих, на багаторічних гілках кора відшаровується вузькими поздовжніми смугами. Кількість скелетних гілок в одному кущі може бути від 1 до 25 залежно від віку. У перші роки життя дуже повільно розвивається надземна частина і швидко росте коренева система. Максимальних розмірів кущі досягають у віці 7-12 років. У перші три роки росте первинне стебло рослини, в наступні біля основи первинного пагона утворюється поросль, що дає початок скелетним гілкам куща [1].

Бруньки на пагонах знаходяться в пазухах протилежно розміщених листків по 2-3 один від одного, утворюючи вертикальний ряд – серію. Бруньки генеративно-вегетативні містять зачатки квіток і пагонів. У серії найбільш розвинені нижні бруньки. Вони утворюють навесні пагони завдовжки 2,0-3,5 см. Біля їх основ і в пазухах нижніх пар листків утворюються 8, рідко 10 двоквіткових суцвіть. Листки суцільні, цілокраї, подовженоовальні (залежно від виду), еліптичні, ланцетні, опушені або майже голі. Квітки двоста-

теві зеленуваті, білувато-жовті або жовті, найчастіше трубчасто-воронкоподібні, досить великі. Жимолость синя – перехресно запильна рослина.

Плоди є супліддям, їхня форма різноманітна: циліндрична, веретеноподібна, стручкова, тощо. Забарвлення блакитне з сильним восковим нальотом. Стиглі плоди кисло-солодкі або кислі із слабким ароматом. Довжина ягоди – 1,5-2,5 см, ширина – 0,8-1,8 см, маса – 0,6-1,5 г. Одна ягода містить в собі 8-22 і більше насінин. Насіння дрібне, світло-коричневе до темно-коричневого, в 1 г близько 700 насінин. Коренева система жимолості синьоплодої стрижнева, густо розгалужена. Глибина її залягання сягає 50-60 см і залежить від механічного складу ґрунту.

Жимолость синя в умовах правобережного Лісостепу України починає вегетувати раніше за інші ягідні культури на 10-15 днів – кінець березня – початок квітня – за середньодобової температури 5-7 °С. Квітування починається через 4 тижні після початку розпускання вегетативних бруньок – початок травня за середньодобової температури 10-12 °С і триває залежно від погодних умов 10-15 днів. Весняні заморозки рослини не пошкоджують.

Ріст пагонів починається одночасно із цвітінням й інтенсивно триває до липня. Середньорічний приріст пагонів становить 9-25 см. Характерною особливістю жимолості синьої є утворення літніх пагонів. У кінці липня пробуджується частина верхівкових бруньок, які сформувались на пагонах. Вони утворюють пагони завдовжки 3-8 см, які не підмерзають. У період зниження інтенсивного росту пагонів триває формування зачатків квіток [1].

Високо ціняться смакові якості. У свіжому вигляді плоди використовують як десерт і для перероблення на варення, соки, компоти [1, 3]. Плоди жимолості використовують у народній медицині в разі розладів травлення, хворобах печінки і жовчного міхура, гіпертонії, серцево-судинних захворюваннях, малярії, недокрив'ї, ожирінні, як сечогінний засіб. Ягоди мають бактерицидні властивості.

Лікарською сировиною є плоди, кора, молоді пагони, листя під час квітування рослини. Препарати жимолості мають в'яжучі, сечогінні, капіляро-зміцнювальні, протизапальні і протисклеротичні властивості. У господарських цілях використовують деревину жимолості. Із неї виготовляють гвіздки для чобіт, шомполи для рушниць, ткацькі човники, сувеніри, які мають велику міцність та багато інших виробів.

Найпоширеніші способи вирощування саджанців жимолості – з насіння та відсадків – характеризуються високою трудомісткістю і низькою ефективністю. Вирішенням проблеми забезпечення потреби в садивному матеріалі цієї культури є технологія вирощування саджанців із зелених живців, яка заснована на явищі репродуктивної регенерації.

Технологія зеленого живцювання забезпечує найбільш прискорене і виробничо-ефективне розширення багатьох плодових і ягідних культур, є незамінним для розмноження форм і сортів, які є в маточних екземплярах в невеликій кількості. Воно надає змогу одержувати кореневласні рослини з генетичною однорідністю, фізіологічною і анатомічною цілісністю організму. З метою підвищення ефективності цього методу розмноження актуальним є

визначення оптимальних термінів заготівлі живців залежно від фенологічних фаз, встановлення оптимальних концентрацій ростових речовин залежно від метамерності пагона та фенологічної фази оптимального типу живця.

В озелененні найчастіше використовують виткі і чагарникові жимолості та їх численні декоративні форми, рідше – садові з їстівними плодами. Їх вирощують у садах, парках, на присадибних ділянках, як декоративні, ароматичні, їстівні і лікарські рослини [1, 4, 5]. Гарно виглядає ця рослина в низьких огорожах між садовими зонами, застосовують її для закріплення схилів і обривів, рекомендують для низьких бордюрів, живоплотів, поодиноких і групових насаджень, декорування водойм і в підлісок [1, 3, 5].

Залежно від призначення об'єкта озеленення жимолості виконують різні функції: формують архітектурно-художній образ об'єкта; разом з іншими рослинами сприяють рекультивації земель, поліпшуючи їх стійкість; захищають його від пилу і шуму; регулюють режим вологості, температури та ін.

Внаслідок дослідження ми виявили характерні для кожного виду і форми жимолостей біологічні та декоративні властивості, які можуть бути основою для їх використання в зеленому будівництві. Встановлено, що ці рослини мають багато позитивних якостей, які виділяють їх серед інших декоративно-плодових кущів, які можна вирощувати в усіх регіонах України.

Здатність до вкорінення садових жимолостей зумовлена їхніми біологічними особливостями і залежить від географічного походження виду і його філогенезу. Вкорінення зелених живців і особливо їх регенераційна здатність залежать від динаміки річного циклу росту пагонів.

Для вкорінення садових жимолостей рекомендуємо використовувати ростові речовини для кращого розвитку рослин, вкорінення яких збільшується до 80-90 %. Найперспективнішим способом вирощування жимолостей в умовах Правобережного Лісостепу України є вегетативне розмноження вкоріненням зелених живців у грядках установки штучного туману і дорощуванням саджанців на розсаднику до 2 років у контейнерах із закритою корою системою [2, 3]. Внаслідок вивчення біологічних особливостей і декоративних якостей синьоплодих жимолостей для озеленення рекомендуємо такі види: татарська, камчатська, їстівна [2, 3].

Висновок. Отже, використовуючи жимолості в озелененні, потрібно враховувати біоекологічні особливості кожного інтродукованого виду. Для збереження декоративних і господарсько-цінних ознак жимолостевих використовувати вегетативне розмноження, зокрема й стебловими живцями. Це дає змогу прискорити вирощування саджанців, збільшити вихід садивного матеріалу до 90 %, а також створити генетично однорідні клони та ін. [2, 3].

Література

1. Андрієнко М.В., Роман І.С. Малопоширені плодові і ягідні рослини. – К. : Вид-во "Урожай", 1991. – 168 с.
2. Варлащенко Л.Г. Агробіологічні та технологічні особливості кореневласного розмноження жимолості їстівної в умовах правобережного Лісостепу України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. с.-г. наук. – Умань : Вид-во "Графіка", 2001. – 18 с.
3. Ващенко И.М., Девочкина З.Л. Декоративные растения в саду. – М. : Колос, 2000. – 142 с.

4. Куминов Е.П. Нетрадиционные садовые культуры. – М. : Фолио, 2003. – 255 с.

5. Левон Ф.М., Кузнєцов С.І. Загальні сьогоденні проблеми в озелененні міст в Україні // Науковий вісник УкрДЛТУ : Міські сади і парки минуле, сучасне і майбутнє. – Львів УкрДЛТУ, 2001. – Вип. 115. – С. 226-230.

УДК 712.253:58+631.524 Ст. наук. співроб. Н.М. Смілянець, канд. біол. наук –
Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України

ЕТАПИ ІНТРОДУКЦІЇ ВИДІВ І РІЗНОВИДІВ РОДУ *LIGUSTRUM* L. У НАЦІОНАЛЬНОМУ БОТАНІЧНОМУ САДУ ІМЕНІ М.М. ГРИШКА

На основі архівних даних і сучасних досліджень виділено основні етапи інтродукції видів і різновидів роду *Ligustrum* L. у Національному ботанічному саду ім. М.М. Гришка НАН України, починаючи з 1938 р., а також визначено шляхи відновлення та поповнення таксономічного складу колекції.

Ключові слова: колекція, види, етапи інтродукції *Ligustrum*

*Senior research officer N.M. Smilyanets – M.M. Gryshko National Botanical
Garden National Academy of Sciences of Ukraine*

Stages of introduction of kinds and varieties *Ligustrum* L. in M.M. Grishko national botanical garden

Is studied a history introduction of kinds and varieties *Ligustrum* L. in M.M. Gryshko National Botanical Garden, National Academy of Sciences of Ukraine since 1938, the estimation to modern state is given. The ways of renewal and addition to taxonomical composition of collection are certain.

Keywords: collection, kinds, stages of introduction *Ligustrum*.

У сучасному ландшафтному будівництві топіарне мистецтво набуває дедалі більшої популярності. Стрижені фігури, бордюри, живоплоти, живі стіни, формові сади, мистецтво бонсай мають важливе значення у створенні ландшафтів парків, скверів, зелених зон у містах, для зовнішнього та внутрішнього озеленення.

Асортимент рослин, які можна використовувати для створення стрижених елементів, дуже великий. За Л.І. Рубцовим [1] – близько 140 видів деревно-кущових рослин, за О.І. Колесниковим [2], – близько 160 видів доцільно використовувати в топіарному мистецтві, російські сучасні фахівці (Л.І. Улейская, Л.Д. Комар-Темная) [3] пропонують понад 200 видів.

Найстарішою, найвибагливішою та найпоширенішою культурою для живоплотів можна вважати *Ligustrum vulgare* L., тому багато ландшафтних архітекторів вважають її "примітивною", "простою", малодекоративною. Спростувати цю думку допомогли дослідження роду *Ligustrum* L., що базуються на вивченні історії інтродукції на основі архівних даних, сучасному відновленні та поповненні колекції видів, різновидів, форм та культиварів цього роду в Національному ботанічному саду ім. М.М. Гришка НАН України (надалі в тексті – НБС).

Вивчаючи історію інтродукції роду *Ligustrum* L., виділено декілька етапів формування колекції за історичним (часовим) критерієм. Збір колек-